

PAVOL ČARNOGURSKÝ

SÚBOJ

S KOMUNIZMOM 2



Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov



Pavol Čarnogurský
SÚBOJ S KOMUNIZMOM 2

Pavol Čarnogurský

SÚBOJ S KOMUNIZMOM 2

Bratislava 2015

Copyright © Pavol Čarnogurský, dedičia 2015



© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, spol. s r. o., Bratislava

e-mail: vsess@stonline.sk

<http://www.vsss.sk>

Pavol Čarnogurský: Súboj s komunizmom 2. zväzok

Redakčná úprava: Jitka Madarásová

Obálku s použitím fotografie Jozefa Mýtného graficky spracovala Jana Satková

Sadzba: Jana Satková

Tlač: P+M Turany

Vydanie prvé

ISBN 978-80-8061-858-2

Obsah

Úvod	9
Moje uväznenie v boji za slobodu	14
Začiatok dňa na pracovisku	16
Vyšetrovanie v budove federálneho ministerstva vnútra	26
Neprijemná príhoda	40
Domová prehliadka a zhabanie môjho archívu	45
Kristínku odviezli na Februárku	54
Čo všetko mi zhabali	59
Podrobný rozpis zhabaného materiálu	63
Obraz Andreja Hlinku	67
Zo Sidorovho archívu	71
Korešpondencia s Karolom Sidorom	89
Materiály o marcovej kríze roku 1939	100
Korešpondencia s Lacom Novomeským	123
Korešpondencia s Jánom Lichnerom	133
Aprílová dohoda katolíkov s Demokratickou stranou	144
Obžalovací spis proti Dr. Jozefovi Tisovi	283
Židovská otázka na Slovensku	313
 Tvrdenia, ktoré nezodpovedajú historickej skutočnosti (Poznámky k niektorým tvrdeniam Dr. G. Husáka v knihe <i>Svedectvo o Slovenskom národnom povstaní</i> , VPL, 1964).....	332
 Epilóg	358

*Dilexi justitiam, odi iniquitatem,
propterea morior in exilio.*

(Miloval som pravdu, nenávidel krivdu, preto zomieram vo vyhnanstve.)
pápež Gregor VII.

Úvod

Druhou knihou pamätí zapĺňa Paľo Čarnogurský nepopísané stránky našej relatívne mladej národnej histórie. Aj toto pútavé rozprávanie o udalostiach a ľuďoch bolo vyvolané zvonka – ako dôsledok brutálneho zásahu Štátnej bezpečnosti do autorovho života.

Životopis Paľa Čarnogurského kopíruje naše najnovšie národné dejiny od skončenia prvej svetovej vojny cez celé horúce dvadsiate storočie. Šprintuje udalosťami prvej republiky a formovaním slovenskej inteligencie, ale aj národa s plnokrvnou účasťou na živote v slovenskom štáte. Po druhej svetovej vojne v obnovennej Československej republike je kľúčovým aktérom formovania štátnosti v úzkom prelínaní s komunistickou stranou až po vyhlásenie samostatnej Slovenskej republiky 1. januára 1993. Posledný historický termín mu ušiel o dva dni, pretože zomrel 29. decembra 1992.

Možno povedať, že na formovaní slovenského vývoja i správani národa v ňom mal Paľo Čarnogurský väčší podiel ako domáca komunistická strana s plejádou svojich zvučných mien. Kde sú a čím sa zaslúžili o náš dnešok? Kde je Gottwald, Široký alebo Bacílek? Kde je Clementis, Husák alebo Biľak? Na dnešnej podobe Slovákov a Slovenska sa priamo podieľali udalosti opisované v týchto *Pamätiach*, ktoré Paľo Čarnogurský do značnej miery ovplyvňoval, dokonca aj vytváral. Priamo a osobne v nich vystupuje pri prípravách povstania proti nemeckej vojenskej moci. Objavuje sa hneď v prvých dňoch po príchode Svobodovej armády do Košíc a sekunduje medzi novým vládcom Gustávom Husákom a cirkevnou hierarchiou, ktorá aj po zmene režimu zostáva na svojich stáročných pozíciách a vplýva na občanov. V pevnom zväzku s cirkevnou autoritou prežíva celý ďalší život, nakrátko víťazný pred voľbami a po nich v máji 1946. Potom už len opozičný až do konca komunistickej štátnej totality v novembri 1989. Ani v tomto politicky nivelizovanom období nie je bezvýznamným človekom, čo dosvedčuje aj jeho posledné zaistenie Štátnou bezpečnosťou 8. novembra 1976 a následné vyšetrovanie so snahou verejne ho odsúdiť ako predstaviteľa protisocialistických síl.

Aj tento posledný pokus odstavenia Paľa Čarnogurského sa skončil pre štátnu moc fiaskom. V decembri 1979 potichu zastavujú vyšetrovanie a rušia pripravované súdne konanie. Podľa priebehu opísaného detailne v prvej knihe – pre absolútny nedostatok preukázania viny. Nevyšiel ani posledný pokus, za pomoci pochybného posudku rektora Komenského Univerzity RNDr. Františka Kvasničku, urobiť z Čarnogurského zločinca a politického dobrodruha. Ďalších desať rokov až do pádu komunizmu je dôležitým spoluorganizátorom cirkevného pôsobenia na laických veriacich, mládež, ale aj na kňazov. Pomáha im preklenúť likvidáciu biskupov a v tzv. „jadrách“ nahrádzať chýbajúce biskupské štruktúry. Viacerí neskorší biskupi boli súčasťou tejto podzemnej tzv. Tajnej cirkvi, ktorá mala na Slovensku väčší vplyv ako oficiálna štátna ideológia.

Našou národnou biedou celého minulého storočia je vedomé zatajovanie a prekrúcanie čerstvo prežitých udalostí prudko sa striedajúcimi politickými víťazmi. Literatúra má vo výkladoch celé zväzky oslavných ód na práve vládnuccich politikov a ich politiku, ale skutočný národný vývoj a život päťmiliónového národa zostáva nezapísaný.

Práve na takúto úlohu sa nechtiac a možno aj nie celkom vedome podujal autor týchto kníh Paľo Čarnogurský. Z jeho viacerých vyjadrení sa dozvedáme, že hlavne zbieral historický materiál a dokumenty, pretože sám sa necítil byť dostatočne profesionálne vybavený na spracovanie udalostí slovenskej politiky 20. storočia. Do tejto jeho mravčej a nezastupiteľnej práce surovo vpadol 8. novembra 1976 zásah Štátnej bezpečnosti. Tento jeden deň s ďalekosiahlymi dôsledkami rozbúral predstavy Paľa Čarnogurského o spísaní našej najnovšej histórie od jej súčasníka. Po návrate z väzenia po piatich týždňoch zistil, že roky zbierané originály dokumentov, ktoré sa nikde inde nenachádzali, sú v rukách komunistickej moci. V čase tejto pohromy ani on, ani nikto z ostatných Slovákov nevidel a nečakal koniec totalitného režimu a nástup demokracie. Čarnogurský si bol vedomý, že jeho zámer je definitívne zničený a nikto v budúcnosti sa nedozvie skutočný priebeh udalostí politického vývoja Slovenska. Rozhodol sa pre zúfalý čin kronikovania udalostí na základe vlastnej pamäti a s využitím časti archívu, ktorý mal uložený na iných miestach. Pomohli mu aj dôležité exempláre písomností, ktoré sme v pomerne

veľkom množstve zachránili so sestrou Oľgou zo stráženého bytu na Kutuzovovej ulici v čase jeho zaistenia a vyšetrovania.

Plasticky a s neveriteľnými podrobnosťami opísal udalosť za udalosťou, príbehy konkrétnych ľudí a ich počínanie, akoby sme stáli za dverami a počúvali hlavných aktérov. Len na základe zachráneného archívneho prehľadu titulov zdokumentovaných v samostatných šanónoch kopíroval zo svojej pamäti udalosti, výroky a osoby. Číslo obalu a nadpis s jeho obsahom mu stačili na to, aby jednotlivé detaily znovu opísal a zostavil do súvislého pútavého deja.

Vznikla publikácia, v ktorej sa predstavujú charaktery aj bezcharakternosť, kde sa víťazní hrdinovia z vládnych palácov menia na odsúdených aj popravených zradcov. V ktorej vtedajší prenasledovaní sú dnes víťazmi alebo si trvalo zabezpečili víťaznú palmu vo vedomí národa. Národné dejiny dvadsiateho storočia nám defilujú pred očami ako neúprosný príbeh desiatok politikov a ich väčšinou menej šťastných osudových koncov. Množstvo hrdinov zo stupňov víťazov zostupuje a padá do zabudnutia, zatiaľ čo slovenský národ pomaly, ale nezastaviteľne napreduje ku svojej vlastnej svojprávnosti a štátnosti. Hlavne však sedí pevne na svojej stoličke a so svojou hviezdičkou medzi suverénnymi európskymi štátmi a národmi. Koľko neveriacich a neprajníkov dnešného postavenia Slovenska nám defiluje v príbehoch tejto knihy.

Treba povedať ešte jednu dôležitú poznámku. Predchádzajúci prvý diel *Súboja s komunizmom* bol inscenovaný, ako sám autor konštatoval, komunizmom v jeho ideologickej a totalitnej podobe. Po jej prečítaní je dostatočne zrejmé, že opisuje súboj ateistickej ideológie s veriacim národom a jeho náboženskými štruktúrami. Paľo Čarnogurský sa celým svojím životom v talári bojujúcej cirkvi ocitol v každej bitke na scéne alebo za scénou alebo dokonca v podzemí. Nečudo, že komunistická moc v ňom mala jasný cieľ, ktorý treba odstrániť, ak chceli zvíťaziť. Najväčší údiv musí získať každý pozorovateľ tohto súboja, že v nerovnom postavení obra a trpaslíka nezvíťazil obor. Dokonca pád tohto svetovládneho režimu nielen na miestnom kolbisku Slovenska, ale aj celosvetovo sa podobá pádu newyorských dvojčiek. Pravidlá slovenského súboja boli len prepisom moskovského scenára likvidácie cirkvi ako najväčšieho protivníka pri ovládaní národa. Aj scenár zatknutia a vyšetrovania bol pre-

písaný z ruského originálu v centrále ŠtB na Drieňovej ulici v Bratislave a doplnený slovenskými menami a politickými súpermi. Obsah je len podrobným rozpráváním Paľa Čarnogurského so všetkými detailmi jeho poznania a pamäti. Znovu a znovu v závere každej kapitoly opakuje svoj žiaľ – to všetko mi zhabal major Láska a uchvátila komunistická moc.

Ôsmy november 1976 je naozaj dňom, keď sa autorovi zrútila jeho predstava spísania novodobých dejín slovenského národa. Obsah obidvoch kníh sa narodil ako vzdor proti zásahu, ako pokus priblížiť udalosti s podrobnosťou a odvolaním sa na zdroje, aby mohli aj po rokoch profesionálni historici spracovať celú materiu v samostatných zväzkoch. Jednotlivé kapitoly tejto knihy osvetľujú udalosti, ktoré doteraz neboli spracované, a autor ich vedome práve preto tak detailne približuje. Pre mladú aj staršiu generáciu čitateľov sa premieňajú dni našej mladosti alebo útrap našich rodičov. Konečne poznáme pravdu slovenského prehrýzania sa cez zovretie minulých štátnych celkov 20. storočia na denné svetlo, nie pod nimi, ale medzi nimi. Teraz, keď môžeme obrazne odložiť štít a meč, sú Čarnogurského priblíženia cestopisom na nebezpečný vrchol hory a opisom šťastného návratu. Je neuveriteľné, že jeden z hlavných vojakov tohto svetového zápasu Slovákov, Paľo Čarnogurský, je doteraz v sivom tieni národného vedomia. Pokúsime sa vydaním jeho kníh vrátiť ho na javisko ako nebojácneho hrdinu v hlavnej úlohe.

Pri čítaní opisu stretnutí a vyšetrovaní Štátnej bezpečnosti uniká možno čitateľovi obludnosť celej situácie. Všetko od prvého vstupu polície do života občana Paľa Čarnogurského je hrubým porušovaním jeho základných ľudských práv. Podrobnosti, k akým sa polícia vedome uchýľuje, sú kriminálnym činom a snahou úlisne nadviazať s ním spoluprácu. Túto svoju kriminálnu právomoc má dokonca Štátna bezpečnosť udelenú zákonom. Dnes, po dvadsiatich piatich rokoch slobodného života, máme stále pred očami obete teroru, stovky ľudí, ktorých vyšetrovatelia chceli zničiť za ich oprávnené ľudské prejavy. Samotní zločinci tejto komunistickej éry, príslušníci a veliteľia Štátnej bezpečnosti zostávajú v utajení. Spoločnosť viac pohoršuje predmet ich kriminálnej činnosti, teda tí jednotlivci, ktorých zaistením alebo vyšetrovaním vtiahli do svojej hry na ovládanie celej spoločnosti. Kladnou vzdorujúcou postavou v tomto vzťahu zostáva Paľo

Čarnogurský, ktorý ich dokázal znepokojovať ich vlastnou metódou, poukazovaním na tragédiu význačných spolupracovníkov komunizmu, nakoniec režimom popravených alebo pozatváraných.

V Bratislave august 2014

Moje uväznenie v boji za slobodu

(8. november až 15. december 1976)

Pondelok 8. novembra 1976 nezačal dobre. V tento deň sme vždy začínali až o pol deviatej, lebo väčšina robotníkov našej stavby kanalizačného zberača E v Doprastave, n. p., závod 2 v Bratislave na Rožňavskej ceste, je zo Žitného ostrova a prichádza do Bratislavy až v pondelok ráno autobusmi. Ale silou zvyku sa prebúdžeme pred piatou ráno, hoci vstaneme až neskôr.

Tak to bolo aj v tento pondelok. Kristínka sa po prebudení sťažovala na bolenie hlavy. Nevenoval som tomu osobitnú pozornosť, lebo na takéto bolesti sa v poslednom čase žalovala častejšie. Ale obvykle po začatí denných povinností na tieto nevoľnosti zabúdala.

No keď sa chcela zdvihnúť z postele, postihla ju taká prudká nevoľnosť, že bezmocne spadla späť. S preľaknutím som pozoroval, ako sa jej triasli ústa, na lícach jej sedela bledosť a tvár dostala strhaný výraz. Myslou mi prebehla situácia, v akej sa ocitla takisto ráno v roku 1955, keď upadla do bezvedomia.

Skočil som z postele, aby som ju zachytil a poskytol jej pomoc. S úzkosťou a strachom hľadel som na jej utrápenú tvár a bolestný výraz. Ale nevedel som, ako jej v náhlivosti pomôcť, či volať lekársku pohotovosť.

Odmietla takúto službu a prosila, aby som ju len nechal na chvíľu odpočinúť. Podal som jej vodu, ovlažila si ústa, zatvorila oči a začala zasa pokojnejšie dýchať, telo sa uvoľnilo.

Uvedomil som si neobyčajnú výhodu z neskoršieho pondelkového nástupu do práce, lebo som takto mal čas zostať pri nej dlhšie a celé dve hodiny sledovať, či sa jej zlepší stav.

Naozaj sa uspokojila, ba videlo sa mi po hodine, že jej spánok veľmi pomohol. Preto som o 8. hodine odchádzal z domu až natešený. Povedal som Kristínke, že po príchode do práce zatelefonujem dcéru Olge a poprosím ju, aby sa zastavila u nás na Kutuzovovej a pozrela mamin stav, prípadne urobila namiesto nej neodkladné domáce práce.

Cestou do práce som uvažoval, čo mohlo zapríčiniť túto nečakanú Kristínkinu nevoľnosť. Pripúšťal som možnosť nejakej poruchy v peci, pre ktorú sa mohol dostať do izby plyn a spôsobiť závrat.

Začiatok dňa na pracovisku

Do strediska kanalizačného zberača E pri výpadovej ceste na Rožňavskej v Bratislave chodievam pravidelne už tri roky tou istou trasou a v rovnakom, až na minúty vymeranom čase. Z domu pešo parkom, krížom cez koľajnice električiek na Vajnorskej ulici k stánku PNS, kde si kúpim denník *Pravdu*, odtiaľ Odbojáarskou ulicou okolo Zimného štadióna na zastávku trolejbusu č. 15 na Trnavskej ceste, ktorý ma zavezie až na konečnú zastávku na Trnávke. O takom čase je už po rannej dopravnej špičke, prestáva náhlenie a tlačenie. V dopravných prostriedkoch je už dosť voľných miest aj na sedenie, pričom sa možno začítať aj do novín.

Neotvoril som ich. Z hlavy sa mi netratili starosti a obavy o Kristínkin stav. Naopak narastali. Predo mnou sa črtala veľká udalosť, ktorá ma čakala v prvej tretine roka 1977: cesta k Paľovi do Kanady a k priateľom do Spojených štátov. Prvého októbra som si podal žiadosť o vycestovaciu doložku na túto veľkú cestu, ktorá mala trvať celý polrok. Ale neopájal som sa pri tejto príprave ružovými vidinami, pletlo sa mi myslou priveľa pochybností. Skôr som si chcel podaním žiadosti overiť postoj polície ku mne. Z rôznych akcií som mal možnosť presvedčiť sa ako polícia sleduje moju činnosť, korešpondenciu, aj okolie, s kým sa stýkam. Vyostrovanie náboženských pomerov na Slovensku prechádzalo v posledných mesiacoch k nezakrývanému teroru. Moje listy s obavami, nespokojnosťou a protestmi, adresované a doporučene posielané predsedovi Zboru ordinárov na Slovensku Msgr. Jozefovi Ferancovi, biskupovi v Banskej Bystrici, dostávali vnútornú publicitu. To si nemohla nevšimnúť aj Bezpečnosť. Tobôž ak sledovala, otvárala a čítala listy, ktoré som písal Dr. Vnukovi do Austrálie a Oľge Strmeňovej do Clevelandu v USA. V nich som konkrétne opisoval zistené, overené, protizákonné zásahy proti veriacim.

V posledných dvoch mesiacoch som si mohol zo správ dôverne dodávaných od priateľov alebo ľudí z pracoviska rukolapne overiť, že sa policajná sieť okolo mňa spriada a sťahuje. Muselo mi to nielen

zmenšovať vyhliadky na vydanie vycestovacieho povolenia, ale priamo robiť takúto možnosť absurdnou.

A práve vtedy, pri takmer celkom zmiznutej nádeji na cestu za oceán sa stala udalosť, ktorá bola pre mňa veľmi povzbudivá, ba prekvapujúca. Bolo to v dielnach Doprastavu na Mlynských Nivách. Vo štvrtok 4. novembra 1976, keď som dával sťahovať pastorek z prevodovky na šnekovom dopravníku cementu, som videl, ako sa ku mne z druhého konca priestrannej dielne s úsmevom blíži predseda celozávodnej organizácie komunistickej strany Doprastavu Štefan Lisický. Zaskočilo ma takéto jeho správanie. V posledných rokoch býval ku mne skôr odmeraný než priateľský.

Teraz mi potriasol rukou, vybral z úst obvyklú fajku, ktorou zvýrazňuje svoju príslušnosť k strane aj vonkajším napodobnením návykov Stalina či Gottwalda. A na plné ústa, aby to počuli všetci v dielni, sa obrátil na mňa otázkou:

„A kedyže to pocestujete, pán Čarnogurský, do tej Kanady?“

„Oj, milý pán Lysický, to je ešte u Pána Boha, a hlavne u pánov na polícii, kedy a či vôbec pôjdem.“

„Prečo pochybujete? Prezradím vám. Minulý týždeň sme prerokovali na straníckej porade osobitné odporúčenie vašej cesty do Kanady pre oddelenie pasov a víz NB. Odporučili sme vám túto cestu, zaslúžite si za dlhoročnú prácu v Doprastave, a tiež preto, že máte u mňa veľkú protekciu.“

„Akú protekciu môžem mať práve ja u vás a prečo?“ pýtal som sa Lysického s neskrývaným prekvapením.

„No predsa váš Ivan, ktorého si ja veľmi vážim, ako najlepšieho pracovníka v stavebníctve inžinierskeho staviteľstva,“ zdôraznil mi najvyšší stranícky činiteľ závodu a zároveň mi pripomenul, aby som naň pri návrate z Ameriky nezabudol nejakým dobrým fajkovým tabakom.

Podakoval som sa Lysickému za takúto správu a jeho stanovisko k Ivanovi.

Od tej chvíle sa mi začala reálne črtáť v mysli cesta k Paľovi a k priateľom. Svet, v ktorom žijeme, je plný nečakaných zmien, prevratov a nečakaných protikladných rozhodnutí. Ak som dostal dôveru strany a zamestnávateľa, aká moc by ešte mohla zabrániť mojej ceste?

Bože, tak odrazu som podľahol ilúzii spôsobenej návalom radosť a nádejí, ktoré som viazal so svojou americkou cestou. Najmä nádej stretnúť sa s Ferkom Vnukom, keď jeho plán stretnúť sa vo Viedni som od začiatku považoval za neuskutočniteľný.

A tak dátum 1. marca 1977, na ktorý som si naplánoval svoj odlet do Kanady, sa mi teraz videl už neďaleký, akoby pred dverami.

Iba príhoda s Kristínkiným odpadnutím dnes ráno mi zase zatiahla v mysli čiernym mrakom vyhliadku na cestu. Červ pochybnosti a obavy sa mi zaryli hlboko do duše.

Na pracovisku ma privítali obidve pracovníčky našej administratívy, pani Šubínová a Alicka Trenčanová. Dobré sme si na seba zvykli a robíme všetko, aby sme si čas spolupráce čo najviac spríjemnili. Pani Alicka je v pozhnanom stave, preto robíme všetci všetko, aby sme ju udržiavali v pohode.

Ako každý deň, i teraz som sa hneď ocitol v rozhovorenom svete neškodného ženského klebetenia o rôznych zážitkoch zo soboty a nedele, ktoré obidve temperamentné ženy vedeli podávať veľmi pestrô a dramaticky.

Alicka o trampotách s kúrením v novom pežinskom byte, pani Šubínová zase o vzrušujúcich výstupoch medzi naším šéfom Jankom Ižákom a jeho manželkou.

Lebo naozaj, v posledných týždňoch zanechávali rodinné napätia a nedorozumenia veľmi pozorovateľné stopy na vonkajšom vzhľade Janka Ižáka. Tvár sa mu akosi predĺžila, vrásky na nej stierali bezstarostnosť a ľahkosť, s akou riešil aj veľmi zložité problémy náročnej stavby zberača E. Teraz mu zvýšená bledosť líc dávala znepokojujúci nádych.

Počúval som tieto ženské reči s obvyklým záujmom, hoci sa mi každú chvíľu vracali do mysle predstavy, čo robí, ako sa má teraz moja Kristínka. Nechcel som jej telefonovať, ak spí, škoda by ju bolo rušiť.

Zato som zavolať Olge. Povedal som jej o maminom hlavybolení ale zamlčal som odpadnutie, lebo som túto našu citlivú a vzácnu dcéru nechcel priveľmi znepokojiť. Prisľúbila mi, že okolo jedenástej ju pôjde pozrieť.

Alicka mi – ako každý deň ráno – položila na stôl voňavú čiernu kávu. Šálkou tejto obľúbenej pochúťky sa končievala chvíľa raňajšieho klebetenia Každý sa už potom pripútal k svojim každodenným povinnostiam.

Chystal som sa odísť do betonárne Doprastavu vo Vajnorocho. Posledné mesiace som dal všetky svoje sily do jej prevádzkyschopnosti. Nakupoval som potrebné súčiastky, zháňal ich po celej republike, a okrem toho som zhotovoval skúšobné kocky z betónu na testy kvality.

Náš gazík rozvážal zatiaľ robotníkov a majstrov na vzdialené pracoviská od Bratislavy cez Raču, Ivanku až po Modru. Po návrate sa mi mal prihlásiť a odviezť ma do Vajnôr, ktoré sa mi tak po skoro štyroch desaťročiach vzrušeného a bohatého života i opäť stali pracoviskom.

A vtedy to začalo.

Počul som otvárať vonkajšie dvere vedúce na malú chodbičku pri našej kancelárii. V presvedčení, že prichádza náš šofér Janko Bútor som bral do ruky aktovku, aby som ho vrátil do auta a prisadol k nemu.

Lenže namiesto Janka vošiel do kancelárie šéf Janko Ižák. Sotva zavrel za sebou dvere, poľakane sa obzrel za seba, či sú naozaj zavreté, potom urobil nezvyklý pohyb rukami – spustil ich pred seba a dlane vyvrátil od seba. Ale tak natlačené zápästím na seba, akoby mal na nich putá. Hlavou nervózne pohodil smerom k svojej kancelárii a vystrašene povedal:

„Pán Čarnogurský máte prísť ku mne do kancelárie!“

V momente som pochopil o čo ide, prišla po mňa polícia.

Akoby odrazu zmizla časová diaľava 26 rokov. Roky, ktoré uplynuli od 18. januára 1951, keď takisto ráno prišla po mňa štátna bezpečnosť z Bratislavy na pracovisko bývalého pálfyovského hradu Červený Kameň, aby ma odviezla na dlhé mesiace vyšetrovania do rúk sovietskych tzv. goríl Lichačeva, spolu so skupinou buržoáznych nacionalistov Dr. Vladimírom Clementisom, Dr. Gustávom Husákom, Lacom Novomeským a ďalšími.

Jediný ja som bol vtedy zaistený ako nekomunista, chceli na mne demonštrovať že sa buržoázni nacionalisti spojili s ľudáckymi činiteľmi, aby rozbili Česko-Slovensko a znemožnili vládu komunistov.

Vstal som spoza stola, pozrel na moje nechápajúce spoločníčky a energickým pohybom som sa pobral za Ižákom. Sám sebe sa teraz čudujem, že som v tej chvíli bol pokojný. Nepodľahol som panike, iba som si postavil otázku – čo sa to zasa ide robiť, v akej súvislos-

ti ma zatýkajú? Pri všetkých mojich doterajších uväzneniach od roka 1945 nasledovalo osobitné politické napätie spojené s hromadnými zatýkaniami ďalších a ďalších ľudí, medzi nimi aj mojich priateľov. O niekoľko dní potom sa objavila v mediálnych prostriedkoch správa o odhalení a zneškodnení ľudí, ktorí ohrozili bezpečnosť štátu a jeho socialistického zriadenia: v roku 1947 novoľudácki sprisahanci, v roku 1951 buržoázni nacionalisti.

Do akých súvislostí sa dostanem teraz? Uvedomil som si, že iba za obranu náboženstva, ktorú som robil prísne legálnymi prostriedkami, by sa ma sotva odvážili postaviť pred súd. Vyvolal by sa proces takého druhu, aký ani Dr. Gustáv Husák od svojho nastúpenia k moci v apríli roku 1969 nepripustil. Toto bolo jediným pozitívnym prínosom jeho príchodu k moci, inak každý jeho krok bol podrobený tvrdej kritike a osobnej neoblúbenosti u Čechov, aj u Slovákov.

Nemal som ešte potuchy o prípade Mariána Slameňa, ani o jestvovaní Charty 77 a všetkého, čo sa okolo nej odohralo. Prešiel som s Ing. Ižákom tých niekoľko krokov do jeho kancelárie bez slova. Vlastne som sa ho ani nemal čo pýtať, všetko som nielen tušil, ale vedel. Celý môj život bol spojený so zložitými udalosťami slovenskej politiky od tridsiatych rokov nášho pohnutého storočia,

V kancelárii stáli dvaja starší, vzhľadní, až nápadne dobre oblečení civilisti. Vysoký päťdesiatnik s tvrdou a nepríjemnou tvárou sa predstavil ako major štátnej bezpečnosti Ján Marták, druhý bol major Kupec, o niečo mladší, nižší, dobre živený usmievavý štyridsiatnik, ale so zákerným pohľadom.

Major Marták vybral z vrečka kabáta papier a policajným hlasom mi oznámil:

„Pán Čarnogurský, z príkazu krajského prokurátora máme urobiť prehliadku na vašom pracovisku, ste podozrivý z protištátnej činnosti.“

Bezstarostne, takmer až provokatívne som zareagoval: *„Nech sa páči.“*

(Podobne to bolo aj na Červenom Kameni 18. januára 1951. Vtedy som provokatívne odpovedal na oznam o nariadení domovej prehliadky: *„Ale upozorňujem, že som v týchto rozľahlých a neprístupných priestoroch ukrýl tanky a lietadlá tak dobre, že sa vám ich sotva podarí nájsť.“* Eštébak mi sucho odvrkol, sotva sa na mňa pozmúšťal:

„Nerobte si žarty pán Čarnogurský. Čoskoro poznáte, ako stratíte pre ne náladu.“ Mal pravdu, potom mi dali príležitosť poznať metódy aziatského vyšetrovania moskovskou skupinou licačevovcov. A predseda, ani vtedy ma nezlomili.)

Tým väčšiu sebadôveru som si upevňoval v sebe teraz. Lenže som si musel uvedomiť jedno. Touto chvíľou sa nielen rozplýva ilúzia skorej cesty do Kanady, ale súčasne namiesto vstupu do dôchodku po dovŕšení sedemdesiatky sa mi začína životná kapitola, ktorá zložitou môže všetky doterajšie uväznenia prevýšiť. Lebo sa to stáva v období vnútroštátneho i medzinárodného napätia.

A k tomu budem asi prvým politickým prípadom a objektom na inscenovanie politického procesu, aký ešte doteraz nebol od nástupu Dr. Husáka k moci v apríli roku 1969.

Udalosti ma podivne viažu s osobou Dr. Gusta Husáka takmer celým mojím verejným účinkovaním, osobitne ešte všetkými mojimi uväzneniami. Od roka 1945 ma najskôr on tri razy dal príkaz uväzniť, a to v rokoch 1945, 1946 a 1947. Akoby na výsmech všetkej logike, v roku 1951 ma uväznili spolu s ním.

Teraz na sklonku roka 1976 ma dáva uväzniť zasa on. Je nemysliteľné, aby sa taká závažná udalosť, ktorou sa otvára nová karta policajného násillia a mocenského zásahu v snahe upevniť zvnútra moskovskú politiku, stala bez jeho súhlasu a vedomia ako generálneho tajomníka strany. Ale že práve on, ktorý by podľa môjho presvedčenia mal každý deň kľačať v modlitbách a ďakovať za svoj život náhlemu a nečakanému odvolaniu Klementa Gottwalda pred súdnu stolicu Všemohúceho, siahla teraz k politike odstraňovania protivníkov, skutočných či predpokladaných. Procesy a žaláre budú tragickým dôkazom jeho slabosti, nie sily. Kto iný viac ako on mal príležitosť počas deväťročného neľahkého väzenia uvažovať o nesprávnosti mocenského likvidovania odporcov?

Politika, ktorá zlyhala pre svoju neoprávnenosť, završuje svoj koniec uvrhovaním svojich prirodzených odporcov za mreže, hovorí stará, vyskúšaná politická múdrosť.

Keď teraz opäť začínali dvaja predstavitelia komunistickej moci s prehliadkou na mojom pracovisku, nevedel som pochopiť, prečo ju robia práve tu, a nie v byte na Kutuzovovej. Tam som mal v písacom stole a v knižných regáloch uložený všetok materiál. Ani najme-

nej som nepochyboval, že sa táto prehliadka skončí mojím zaistením, hoci som vedel, že bude bezvýsledná, bez zabavenia kompromitujúcich materiálov.

Neobvyklý postup Štátnej bezpečnosti ma vybičoval k zvýšenej opatrnosti a uvažovaniu nad každým krokom a slovom. Požiadali ma, aby som ich odviezol do svojej kancelárie a súčasne poprosili Ing. Ižáka o jeho prítomnosť pri tejto prehliadke.

Prešli sme chodbou ku mne.

Pri vstupe neznámych mužov do kancelárie skladníka a materiálovej evidencie obidve moje spoločníčky zmeraveli od prekvapenia. Iste si aj obaja nevítaní návštevníci všimli reakciu žien i vysoko pokročilej farchavosti jednej z nich.

Ing. Ižák zachránil situáciu tým, že hneď pri vstupe do miestnosti požiadal obe svoje pracovníčky, aby prešli naproti do jeho kancelárie, kým tu „páni zo Štátnej bezpečnosti urobia prehliadku“. Opustili pracovisko ustrašené a zúfalo pozerajúce na mňa.

Ukázal som svoj pracovný stôl. Zo zásuvky som vybral zväzok kľúčov a otvoril skriňu za mojím chrbtom. Zvyknutý z minulosti na domové prehliadky, nemohol som nespozorovať už v prvej chvíli to, že nezačali osobnou prehliadkou, opatrením zaistujúcim bezpečnosť prehliadajúcich v snahe vylúčiť použitie zbrane z mojej strany.

Na pracovnom stole som mal položenú aktovku. Keď major Kupec do nej siahla, hneď som si uvedomil, že tam nájde prvý „úlovok“.

Zvykol som si takmer každé ráno vložiť do aktovky nejaké zaujímavé čítanie. Ako nákupca najrôznejšieho materiálu pre náš zberač E som musel denne i niekoľko ráz cestovať mestskou hromadnou dopravou. Aby som netratil nadarmo čas, dával som si do aktovky niečo na čítanie, pre ktoré sa mi inak nenašiel potrebný čas doma.

V tento pondelok som mal v aktovke materiál o Dr. Vladovi Clementisovi: číslo týždenníka *Nové slovo* z roka 1968, s korešpondenciou tohto „salónneho bolševika“ manželke a súrodencom na rozlúčku pred popravou 8. decembra 1952, a aj samostatný výtlačok štúdie Dr. Jozefa Mikuša o V. Clementisovi v známom literárnom časopise slovenskej emigrácie *Most* z marca 1969.

Tragédia popredného slovenského politika Dr. Vlada Clementisa, ktorého politickú kariéru som so záujmom sledoval od začiatku až do tragického konca, ma ľudsky, národne i generačne upútala. Osobne

som sa s ním poznal i stýkal a bez ohľadu na ideologickú priepasť, aká nás v živote delila, som si cenil tohto vysokovzdeleného a nadaného politického intelektuála. Jeho tragédia, nech je už v nej koľkokoľvek osobných omylov, je časťou ťažkého zápasu s cudzími záujmami, viažucimi sa k významnému geopolitickému položeniu našej zeme a národa v strednej Európe. Doteraz každý významnejší slovenský politik od čias Ludovíta Štúra až po tragédiu Dr. J. Tisa, ku ktorej polienko priložil i Dr. Vlado Clementis, skončil tragicky, lebo bránil najvlastnejšie záujmy zeme a národa, podľa zásady vyslovenej inou tragickou osobnosťou našej politickej generácie, Dr. Matúšom Černákom:

„*Náš je ten kus zeme pod Tatrami – nám z neho patrí výnos celý!*“

Naozaj, Kupec až chtivo schmatol papiere, na ktorých čítal meno Clementisa. Rýchlo prevracal a prekladal strany, zrejme bez toho, žeby si bol podrobnejšie prezrel nielen zaujímavé, ale aj „nezákonné“. Usúdil, že ide o politické texty a už to vkladal do svojej aktovky.

Nezdržal som sa poznámky pri zabavovaní čísla Husákovho týždenníka, ním založeného a istý čas aj redigovaného *Nového slova*:

„Odkedy je protištátnou vecou čítať tlačový orgán, vydávaný ÚV KSS?“

Obaja sa na mňa pozreli so zlostným prekvapením. Nepovedali nič.

Prehliadka trvala viac ako hodinu, takmer do jedenástej. Z ostatných materiálov mi zabavili anglický originál a slovenský preklad článku uverejneného v denníku *New York Times* v júli 1976. Napísal ho v USA známy publicista Paul Wilkes, pôvodom z východného Slovenska. Pôvodné meno rodiny bolo Viľkovci. V článku opísal nádhernými postrehmi a štýlom slovenskú národopisnú slávnosť v Trentone, N. Y. pri príležitosti dvojstého výročia vzniku Spojených štátov amerických. Preklad tohto pozoruhodného článku, ktorý mi poslal Dr. Emo Böhm z New Yorku, som chcel umiestniť v niektorom tunajšom slovenskom časopise. Chcel som, aby sa s jeho obsahom zoznámila aj slovenská verejnosť a povzbudila sa jeho jedinečným ocenením slovenskej národnej hodnoty a jej krásnych vlastností, tvoriacich prínosné hodnoty do najvyspelejšieho amerického štátu.

Pravda, nepochodil som. Najmä rozčarovaný odchádzal som z redakcie denníka *Práca*, kde ma priam šľahla prízemnosť a moskovská plochosť pohľadov na všetko, čo je „kapitalistické a netriedne“.

Na dovŕšenie bezohľadnosti, s akou u mňa brali materiál, súdruh Kupec mi zabavil aj knihu vydanú Literárnovedným ústavom Slovenskej akadémie vied – *Pozostalosť Dr. Jozefa Škultétyho*, vytlačennú rotaprintom. Cenil som si túto knihu, lebo obsahovala podrobný prehľad celej obrovskej vedecko-literárnej publicistiky nášho baťka Škultétyho, ktorý bol pre našu generáciu najpútavejším ohnivkom spojenia so slávnou národnou minulosťou matičných rokov druhej polovice minulého storočia. Bol spolupútnikom biskupa Štefana Moyzesa, Svetozára H. Vajanského, Pavla O. Hviezdoslava a ďalších duchovných a politických vodcov národa.

Videlo sa mi, že ku mne neprišli robiť prehliadku členovia Štátnej bezpečnosti, ale akísi šialenci z ústavu úchylných. Veď i najprimitívnejšia znalosť bežného slovenského života by bola musela zadržať ruku každého normálneho človeka od takýchto zásahov.

Pravda, v tej chvíli som nemal potuchy, čo sa robí na Kutuzovovej v našom byte, k čomu tam dôjde pri zabavovaní materiálov!

Nechcem sa podrobnejšie rozpisovať o ďalší „úlovkoch“ habania. Zabavovali každú nájdenú obálku, v ktorej bol nejaký papierik s poznámkami. Osudu ostatných zhabaných vecí podľahol i stojací stolový kalendár, kde som mal zapísané telefónne čísla rôznych podnikov, obchodov v Bratislave, Brne a Prahe, s ktorými som bol v častom telefónnom styku pri obstarávaní materiálov.

Počas celej prehliadky som sedel pokojne na stoličke pri písacom stroji, len s napätím v mysli. Postupne ma ovládla starosť a úvahy nad spôsobom a bezohľadnosťou habania. Čo vlastne hľadajú? Iste je to sieť na širší okruh, na rozsiahlejší zásah než len znemožniť moju korešpondenciu s cirkevnými činiteľmi a priateľmi v zahraničí. Je preto nemysliteľné, aby sa uspokojili iba s touto prehliadkou na pracovisku. Stále naliehavejšie som myslel na to, že odtiaľto ma odvezú domov a až tam urobia vlastnú prehliadku, na ktorú sa tu len chystajú a vlastne pozorujú moje správanie. Prípadný nepokoj by ich len upevňoval v presvedčení, že sa bojím z dôsledkov prehliadky a jej senzačných odhalení.

Keby vedela Kristínka, čo sa práve robí v mojej kancelárii a čo ju neodvratne čaká v izbe, v ktorej práve teraz sedí, neviem v akom stave? Ani si neviem predstaviť, akoby protestovala proti habaniu mojich materiálov, ako by sa snažila prosbou, presvedčaním i hnevom zachrániť, čo by sa podľa nej zachrániť ešte dalo.

Po skončení prehliadky napísali protokol. Kým ho obaja eštebáci podpisovali, urobil som Ižákovi náznakovým dvihnutím ruky k uchu znamenie, aby hneď zavolať Kristínke, čo sa stalo na pracovisku. Dobrosrdečne roztvoril oči a pokývnutím hlavou mi naznačil, že rozumie.

Len neskôr som si uvedomil vlastnú naivitu, že som si neuvedomil všetky rozsiahle bezpečnostné opatrenia aj v okolí môjho bytu, so sledovaním a odpočúvaním môjho telefónu, aby vylúčili každý vonkajší zásah do ich opatrení. Preto im robia také dôkladné odborné školenia v Moskve, v Prahe atď., len aby ich naučili dokonalosti a dôslednosti policajných opatrení, teda aj ako si pripravované akcie ochrániť.

Predložili mi protokol o prehliadke na podpis s pripomienkou, že ho nemusím podpísať a podať sťažnosť proti prehliadke.

Čo by som dosiahol odoprením podpisu. Pridobre som vedel, že je to len začiatok zložitej a dlhodobej akcie, z ktorej sa tu odohral iba náznakový akt. Musím najskôr vedieť o čo ide, a potom voliť vlastný postup a obranu. Vybral som pero a protokol podpísal s vedomím, že vlastná prehliadka nastane len teraz.

Kľúče od skrine som dal Ing. Ižákovi, ktorý ich prevzal s chvejúcou rukou. Stisol som mu ju pevne, poďakoval za spoluprácu, zaželel úspech v ďalšej práci. Slovom tak, ako treba sa zachovať vo chvíli, keď sa navždy lúčime s ľuďmi, ktorí nám boli po roky dobrými spolupracovníkmi a priateľmi.

Obidve ženy kdesi sedeli ustrašené, nemal som príležitosť sa s nimi rozlúčiť.

Vyšli sme na dvor. Pohľadom som prebehol trávniky a záhony, ktoré som po celý rok opatroval, sadil a polieval kvety. Ruže boli nádherné, ale spálené silnými mrazmi, ktoré práve prišli. Vyzerali naozaj ako plačúce.

Pred vchodom stála tmavá volga, sadol som si dopredu vedľa šóféra. Moji sprievodcovia sadli dozadu, aby nasadili svoj policajtský zrak na svojho zaistenca a sledovali podľa predpisov každý jeho pohyb.

Vyšetrovanie v budove federálneho ministerstva vnútra

Keď sa auto pohlo, v duchu som sa prežehnal a pomodlil Otčenáš. Tak ako naši otcovia, keď sa vydávali na ďalekú a neznámu cestu za more. Odchádzal som presvedčený, že na toto pracovisko sa viac nevrátim a teda prejdením bránou strediska stavby zberača E končím svoju 26-ročnú príslušnosť ku „vládnucej robotníckej triede“, ako som sa s úľubou i úšľabkom za celý ten čas zvykol predstavovať. Po prepustení z vyšetrovacej väzby r. 1951 nastúpil som na Vianoce toho roka v Kovoslužbe prácu vodoinštalatéra, potom v Strojárňach potravinárskeho priemyslu v Bratislave remeslo kotlára a od augusta 1961 až do dnešného dňa v Doprastave robotnícke miesto obsluhy betonárne najskôr v Pálenisku, potom na Vrakunskej ceste. Odtiaľ ako vedúci laboratória na skúšanie stavebných materiálov zastával som aj funkciu pokladníka, skladníka i nákupcu, podľa potreby. Slovom, bol som všetkým pre všetkých, aby som pomáhal budovať a lepším urobiť naše Slovensko.

Z väzenia som prišiel medzi robotníkov a spomedzi nich odchádzam zasa len do väzenia tesne pred vstupom do sedemdesiateho roku svojho života.

Robotnícka práca i snaha byť dobrým robotníkom dala mi chlieb i spokojnosť. Poznal som, že aj rodinné zázemie a výchova detí v takýchto životných podmienkach mali svoju úrodnú a požehnanú pôdu.

A zatriedenie sa do robotníckej masy ma vsunulo do najširšieho životného diania národa. Veď socializáciou výroby a poľnohospodárstva stala sa najširšia vrstva národa robotníkmi. Bol som medzi nimi a s nimi.

Odovzdal som sa do božej vôle. Odhodlaný a vyrovnaný sústredil som sa na všetko to, čomu som v najbližších hodinách, dňoch a týždňoch šiel v ústrety.

Zaujímala ma trasa, ktorou sa uberalo auto po opustení dvora zberača E. Zamierilo smerom po Rožňavskej ceste do mesta pod že-

lezničný podjazd. Utvrdzovalo ma v domnienke, že na prvej križovatke smerom k stanici Nové Mesto prejdeme na Vajnorskú a tam buď priamo do väznice na ul. Februárového víťazstva alebo na Kutuzovovu a len odtiaľ na Februárku. Koľko ráz som prechádzal okolo policajnej budovy na tejto ulici, vždy ma upútala otázka, či a kedy poznám ešte aj túto väznicu? Videlo sa mi nemožným, aby ma minula svojimi múrmí, nezoznámila s pomermi v nej. Lebo v ničom som sa neodchýlil od svojho presvedčenia, neprestal otvorene písomne spojeniami dávať výraz svojmu národnému a katolíckemu presvedčeniu. Slovom, neprestal som byť odporcom zriadenia, ktoré tolkou násilnosťou, popieraním božích prikázaní a z toho plynúcou neprávosťou nanucovalo svoj poriadok, vyhovujúci svojou neohraničenou mocenskou náplňou jeho predstaviteľom.

Došli sme na križovatku. Čakal som, že odbočíme vpravo na Vajnorskú. Ale na moje veľké prekvapenie sa stalo naopak. Odbočili sme doľava, smerom k Martinskému cintorínu na Drieňovú ulicu. Videl som, že ideme do výškovej budovy ministerstva vnútra za Slovchémiiu.

Prvé poznanie! Nie som teda obyčajný prípad, zločinec, ktorý nastupuje cestu pred trestný senát na vyradenie zo spoločnosti. Zarádajú ma na politické vyšetrovanie, so všetkými osobitnými, rafinovanými zámermi dozvedieť sa čo najviac. Som prípadom vnútorného emigranta či politického disidenta, ako sa to v posledných časoch nesie zo Sovietskeho zväzu.

Auto zastalo celkom pred vysunutým schodiskom, vyšiel som a bez čakania na usmernenie od svojich sprievodcov som bez slova vystupoval po schodoch do vchodového priestoru zaplneného uniformovanou políciou.

Nastalo legitimovanie, zisťovanie nielen mňa, ale aj sprievodcov napriek tomu, že oni boli doma. Ale žiadala to bezohľadná disciplína, podľa osvedčeného sovietskeho vzoru neveriť, ale preveriť.

Len po prekonaní tejto procedúry ma sprievodcovia vzali do jedného z troch rozmerných rýchlovýťahov. Vo chvíli sme vystupovali na 5. poschodí, kde je sídlo najvyššej politickej a policajnej moci na Slovensku, ktorá podlieha priamo pražskej centrále Štátnej bezpečnosti. Museli sme od výťahu ísť pomerne dlhou chodbou. Všimol som si, že z dverí po oboch stranách chodby sa vykláňali muž-

ské i ženské tváre. Iste ich hnala zvedavosť poznať toho klerikála Čarnogurského!

Posadili ma k dlhému zelenému stolu v zasadacej miestnosti. 'Koľko rozhodnutí padlo tu v tejto miestnosti, ktoré trpko zasiahli ľudí!' pomyslel som si sadajúc na stoličku.

Rhododendrony takmer zakrývali bohatou, tmavou zeleňou čelnú sklenú stenu, ktorá mi otvárala výhľad na Malé Karpaty. Zrak sa mi zastavil na opustených, lístia už zbavených vajnorských vinohradoch. Kedy ich zasa uvidím v plnej nádhere zelene, zacítim vôňu ich bohatých strapcov núkajúcich sa ako kedysi pred štyridsiatimi rokmi. Srdeční Vajnorčania nás učiteľov pozývali do vinohradov a hostili dobrotami. Akoby do utekajúceho, miznúceho filmu mladosti a šťastia sa mi vpíjal zrak do obrazu tohto kraja, ktorý som mal o niekoľko hodín zameniť za ubíjajúcu sivosť a jednotvárnosť cely.

V rohu pri okne za písacím stolom zacláňala vábivý výhľad na karpatské stráne čierna kučeravá hlava neprijemne zazerajúcej pisárky Ambrušovej (neskôr som si overil jej meno z podpisov na výsluchových protokoloch). Zazeranie na mňa striedala s unudeným obhliadaním sýtočerveno nalakovaných nechťov, v ktorých držala dymiacu cigaretu.

Tie jej nešťastné cigarety zaplňali štiplavým dymom priestranú zasadačku a moje oči zareagovali. Viečka ma upozornili, že som podráždený, dostával som do nich krčce. Nútilo ma to grimasami naťahovať líčne svaly, aby sa mi uvoľnil zrak.

Hodnú chvíľu zostal som sám s pisárkou, na ktorej nebolo čo obdivovať a k tomu ešte ma dráždilo jej fajčenie. Moji sprievodcovia sa zrejme radili u náčelníka o výsledku prehliadky na pracovisku, o mojom správaní, ktoré pravdepodobne charakterizovali pre nich nežiaducim výrazom: sebavedomý.

A samozrejme o ďalšom zaobchádzaní so mnou. Veď na protokole o výsledku osobnej prehliadky na pracovisku stálo čierne na bielom napísané: ÚČEL PREHLIADKY NEBOL DOSIAHNUTÝ. Číslo protokolu: VS-ČVS-4/1976 z 8. 11. 1976.

Prečo ma neodviedli z pracoviska do bytu na Kutuzovovej a nerobili tam prehliadku v mojej prítomnosti? Veď ma vlastne po negatívnej prehliadke neoprávnene priviezli sem, na Drieňovú.

Čím dlhšie som čakal v zasadacej miestnosti federálneho mi-

nisterstva, tým nástojčivejšie sa vo mne upevňovalo podozrenie, že v byte na Kutuzovovej urobili, alebo ešte robia prehliadku a so mnou teraz tu robia hru na získanie času. K obave o Kristínkin zdravotný stav počas dopoludňajšej prehliadky na pracovisku pribúdalo trápenie, ako asi teraz znáša bezohľadné správanie cudzích, nepriateľských ľudí v jej vlastnom byte!

Bolo mi jasné, aký priebeh môže mať prehliadka u nás. Množstvo materiálov v mojej pracovni je také rozsiahle, že dôkladná prehliadka, k akej iste siahnu, bude trvať viac hodín, možno aj celý deň, a to niekoľkým ľuďom. Obsah každého papiera, forma listín, sťažená čitateľnosť ručne písaných listín starších vyše pol storočia, to všetko predĺži prehliadku, k akej sa polícia dostane málokedy.

Konečne po viac ako polhodine sa vrátili do miestnosti obidvaja prehliadači, majori Marták a Kupec. Oznámili mi, že urobia so mnou zápisnicu.

Bolo okolo druhej poobede.

Iniciatívu prevzal opäť mladší Kupec.

Najprv mi pripomenul, že 12. júna 1972 ma predvolali na oddelenie Krajskej správy Štátnej bezpečnosti na Ulicu Februárového víťazstva. Tam som sa vraj zápisnične potvrdil, že prestanem korešpondovať so zahraničím. Ale záväzok som nedodrжал. Naopak, svoje písomné styky som odvtedy ešte zvýšil.

Poprel som toto Kupcovo tvrdenie. Je síce pravda, že ma vtedy predvolali na Štátnu bezpečnosť, ale preto, aby mi vytýkali predchádzajúcu publicistickú činnosť v zahraničnej tlači – v parížskej *Kultúre*, i v tunajších periodikách – v *Historickom časopise* vydávanom Slovenskou akadémiou vied, *Slovanskom prehľade* vydávanom ČSAV v Prahe, bratislavskom týždenníku *Výber* atď. Prácami uverejňovanými v týchto časopisoch vraj som sa usiloval vyvolať priaznivý historický pohľad na vznik a trvanie Slovenského štátu a robiť tak preň propagandu medzi mladými, ktorí nepoznajú skutočný stav vtedajších udalostí.

Tvrdil som vtedy, že mojou snahou a poslaním písať o udalostiach vzniku a trvania Slovenského štátu bolo to, aby som sa pokúsil odstrániť hory nepráv, lží, zlomyseľnosti, ktoré sa za uplynulé desaťročia naválali na ťažkú slovenskú realitu z obdobia druhej svetovej vojny. Najmä som sa rozhorčene staval proti tvrdeniu, že Slováci roz-

bili spoločný štát Čechov a Slovákov. Nerobil som to len pre vlastné účinkovanie v tých udalostiach a poznanie i študovanie faktov, ale aj na požiadanie mnohých popredných slovenských historikov, ktorí takisto pokladali za neudržateľný doterajší pohľad na najnovšie slovenské dejiny a v možnostiach, aké dávali roky obrody či tzv. dubčkovskej éry, sa usilovali o nápravu. V Štátnej bezpečnosti však nebrali moje tvrdenia do úvahy, dokazovali jednostranne, že to bolo všetko obraňovanie Slovenského štátu, a to nie je prípustné. Prečo si teda ohrozujem svoju osobnú bezpečnosť, a taktiež možnosti svojich nanádaných a schopných detí?

Výsledkom nátlaku na mňa bolo, že som podpísal záväzok nepublikovať, najmä nie materiály v zahraničnej tlači. A to som aj dodržiaval, i keď nerád, nedobrovoľne, neustále čakajúc na návrat možností, v ktorých by som aj ja splnil čo len čiastočne svoj záväzok voči národu a jeho budúcnosti: vydať svedectve o pravde!

Pokiaľ ide o listový styk s priateľmi a známymi v zahraničí – v Poľsku a na Západe – najmä s rodinou Sidorovcov, s ktorou ma neviažu len roky najužšej spolupráce v osudových a kritických chvíľach dejín, ale aj užšie rodinné vzťahy, taktiež so synovcom a kanadským podnikateľom Milanom a synom Paľom, toho som sa nemohol zriecť. Toto dopisovanie je legálne, zaručené v základných občianskych právach zakotvených v ústave štátu. Ide len o to, aby nemalo protištátny ráz. A toho som sa nedopustil. Zdôraznil som skutočnosť, že všetku svoju korešpondenciu doma i so zahraničím vediem legálne, poštovým stykom, čím umožňujem vedome i prípadným záujemcom o jej obsah kontrolovať ju, aj keď je to nezákonné a proti opatreniam na ochranu listového tajomstva.

Po tomto mojom výklade mi položili otázku: „*Uvedte podrobne a presne, s kým si pravidelne dopisujete doma i v zahraničí?*“

Moja odpoveď bola prostá jednoduchá, museli z nej vycítiť istotu a pevnosť môjho presvedčenia o zákonnosti svojho postupu. Osoby, s ktorými si dopisujem tu doma i v zahraničí, nie sú náhodné, príležitostné, prípadne také, ktoré by mohli obsah našej korešpondencie zneužiť na iné ciele. Spája nás dlhoročný spoločný myšlienkový svet. Preto si vzájomne vymieňame listy, aby sme sa duchovne udržiavali, vzájomne si pomáhali a tak ľahšie znášali to, čím udalosti často nemilosrdne udierajú do našich myslí. Platí to najmä v posled-

nom čase, keď na naše náboženské a cirkevné cesty doliehajú opatrenia verejnej moci nezrovnávajúce sa s ústavou, občianskymi právami a uzneseniami prijatými na medzinárodnej konferencii v Helsinkách v júli roku 1975.

Tu doma je to niekoľko kňazov, s ktorými ma viaže dlhoročné priateľstvo a spolupráca na cirkevnom poli ešte z dávnejšej minulosti, keď som zastával významnú funkciu generálneho tajomníka Združenia katolíckej mládeže na Slovensku. Cením si ich pre ich hlbokú znalosť náboženských a cirkevných pomerov a ich príkladný duchovný život. Píšem si so spolužiakom, kanonikom v Spišskej Belej Jozefom Vojtasom a s literárnym kritikom Jozefom Kútnikom, farárom v Sliači pri Ružomberku. V posledné dva roky si obzvlášť pravidelne dopisujem s prof. Andrejom Klimanom, dôchodcom v Hliníku nad Hronom a so vzdelaným kňazom Jozefom Mitošinkom, farárom v Hradišti pod Vrátnom.

K tejto pravidelnej korešpondencii sa mi družia príležitostné listy s jednotlivými ordinármi katolíckej cirkvi na Slovensku, a to s trnavským biskupom Dr. Júliusom Gábrisom a s predsedom Zboru ordinárov Slovenska (ZOS) Msgr. Jozefom Ferancom, biskupom v Banskej Bystrici.

Písomný styk so zahraničím udržiavam predovšetkým rodinný so synom Paľom a synovcom Milanom, s Angelou Sidorovou v Montreale a jej dcérou Oľgou Strmeňovou v Clevelande, Ohio.

Z priateľov v zahraničí je to predovšetkým univerzitný profesor v austrálskej Adelaide Dr. František Vnuk, ďalej prof. Dr. Emanuel Böhm v New Yorku. Menej pravidelné dopisovanie viem s ďalšími svojimi priateľmi, básnikom Františkom Šubíkom-Žarnovom, Dr. J. Mikušom a Dr. J. Staškom.

Mjr. J. Marták sa ma opýtal, s ktorými Poliakmi udržiavam písomný a osobný styk. Vysvetlil som, že môj pomerne čulý styk s Poliakmi sa týka súčasných poľských historikov pôsobiacich na univerzitách v Poľsku, i s historikmi, pôsobiacimi na vysokých školách v USA, ako s prof. Petrom Wandyczom z Yalskej univerzity v New Havene a Tadeasom Gromadom z univerzity v New Jersey.

Z historikov pôsobiacich v Poľsku je to prof. Dr. Henryk Batowski z Jagelovskej univerzity v Krakove, doc. Dr. Janusz Berghauzen z varšavskej univerzity, prof. Jerzy Kozeński z univerzity v Poznani a niek-

torí ďalší vedeckí pracovníci. Takmer každý z nich sa pri štúdiu poľsko-slovenských vzťahov v medzivojnovom období obracia na mňa najmä odvtedy, čo som v roku 1969 uverejnil v *Historickom časopise* štúdiu o deklarácii poslancov a senátorov HSLS z 28. septembra 1938 o únii Slovenska s Poľskom. Okrem toho sa poľskí historici zaujímajú aj o spoluprácu (moju a nebohého Ing. Janka Klinovského) s vedením poľského podzemného vedenia odboja v Poľsku počas hitlerovského okupovania poľského štátu. Toto vedenie malo sídlo v Budapešti a vysielalo i prijímalo svojich kuriérov do Poľska. Potrebovali naše informácie a pomoc. Okrem toho aj finančnú podporu podľa možností Obilnej spoločnosti pre Slovensko, ktorej bol predsedom Ing. Ján Klinovský.

Z vtedajšieho vedenia odboja v Budapešti doteraz žije vo Varšave redaktor Janusz Kowalczuk, s ktorým sa priatelím a udržiujem osobný i písomný styk.

Po tomto rozsiahlom a dôkladnom výpočte mojich písomných stykov so zahraničím, ku ktorému obidvaja vyšetrovatelia nemali osobitné otázky, ma žiadali vymenovať, s kým sa pravidelne stýkam tu doma.

Pýtal som sa, či sa to týka aj spolupracovníkov v zamestnaní. „*Predbežne nie, ide o vašich politických a osobných priateľov tu doma,*“ hovorili mi moji vyšetrovatelia.

Povedal som, že moja odpoveď bude opäť jednoznačná a prostá. Stretávam sa so svojimi priateľmi čo do osôb a času pravidelne.

Ak som v Bratislave, idem každú nedeľu doobeda po bohoslužbách v jezuitskom kostole na Námestí 4. apríla do kaviarne Luxor, kde od 10. do 11. hodiny sedím s priateľmi Dr. Gejzom Medrickým, Dr. Jánom Báľkom, Jankom Horáčkom a spevákom Štefanom Hozom. Odtiaľ prejdem o 11. hodine do kaviarne Krym, kde sa stretáva spoločnosť, ktorá si hovorí argalášska (agrárna, *pozn. red.*). Dušou v nej je môj priateľ, poslanec Slovenského snemu Vlado Moravčík, Ing. Štefan Fajta, Jozef Holdoš a Dr. Aristid Jamnický. Pred svojou smrťou tam býval aj Dr. Fero Lednár. Sedávame tam pravidelne do pol jednej.

Tým sa mal môj výpočet ukončiť. Ale neukončil.

„*S kým sa stretávate v Slovenskej akadémii vied, najmä v Historickom ústave?*“ opýtal sa nečakane Kupec.

„Prekvapujete ma touto otázkou,“ skočil som hneď Kupcovi do reči. „Do Historického ústavu SAV som veľmi často chodieval v rokoch 1966 až 1969. Vtedy som spolupracoval s Ústavom dejín KSS, zvlášť dobre som si rozumel s jeho riaditeľom Bohuslavom Gracom. Spracoval som veľa materiálu a objasnil udalosti z rokov 1938 a 1939, ako aj niektorých úsekov z druhej svetovej vojny a príprav Povstania. Stal som sa tak známym v kruhoch mladých historikov takmer na všetkých tunajších, ale aj pražských vedeckých pracoviskách v historickom odbore. Obzvlášť som zaujal tézou, že v roku 1939 nie Slováci, ale Česi svojím postupom, na aký ich naviedli berlínski našepkávači, vojenským zákonom generála Eliáša proti Slovensku 9. marca, spôsobili zánik ČSR. Týmto vojenským opatrením proti Slovákom získal generál Alois Eliáš takú dôveru Adolfa Hitlera, že ho urobil prvým predsedom protektorátnej vlády.

Pre toto objasňovanie marcových udalostí z roka 1939 sa na mňa začali obracať historici nielen z Ústavu Dejín KSS, ale i z Historického ústavu SAV, z Komenského univerzity, Socialistickej akadémie atď.

Po roku 1970 nastali vo všetkých týchto vedeckých ustanovizniach zásadné zmeny, po ktorých museli odísť všetci významnejší odborníci, napríklad z Historického ústavu SAV J. Mésároš, E. Lipták, J. Fabian, S. Faltán, z Ústavu dejín KSS B. Graca, M. Štvrtecká a ďalší.“ Major Kupec mi skočil do výkladu konkrétnou otázkou:

„Povedzte nám o svojich stykoch s Jozefom Jablonickým!“

Hoci mi nebolo príjemné, že ma prerušil práve v rozvádzaní opatrení, ktoré komunistická strana použila oproti svojim odchovancom, čo na jej príkaz a pokyny falšovali historické skutočnosti aj proti svojmu lepšiemu presvedčeniu, nemohol som v položenej otázke nezbaďať zámer, ktorý sa mi odrazu videl ako samozrejmy a očakávaný.

Prípád Dr. Jablonického ma zaujímal už vyše dvoch rokov. Dlhو to bol ten najoddanejší historik, otrocky sa riadiaci pokynmi strany, ktorý neinterpretoval nedávnu slovenskú minulosť podľa objektívnej skutočnosti, ale v súlade s primitívnymi úvodníkmi straníckej tlače. Hanil všetko to, čo bolo potrebné urobiť v krízových chvíľach európskych dejín. (Veď národ sa vyhol strašnému valcu druhej svetovej vojny, ktorá v nevídaných rozmeroch a hrôze drvila ľudí a ľudské hodnoty.) No nakoniec sa aj on stal obeťou straníckych čistiek medzi slovenskými intelektuálmi. Zakázali mu publikovať, odvolali ho

z vedúcich funkcií v Historickom ústave SAV, nakoniec musel z Ústavu odísť, aby teraz len existenčne vegetoval v zastrčenej kancelárii Slovenského ústavu ochrany pamiatok na Slovensku. Zatvorili pred ním dvere archívov a vzali mu aj všetky možnosti pôsobenia v odbore – publikovanie, účasť na domácich i zahraničných konferenciách, študijné cesty a pobyty.

A prečo to všetko? Čím sa tak veľmi previnil Dr. J. Jablonický?

Najprostejšie povedané – odchýlil sa vo svojom výklade príprav a priebehu SNP od interpretácie tej istej témy Dr. Gustávom Husákom v jeho knihe *Svedectve o SNP*. Hoci Dr. J. Jablonickému nešlo ani v najmenšom o oponovanie Dr. Husákovi. Keď pripravoval svoju prácu *Z ilegality do povstania*, pri trochu pozornejšom sledovaní toho, ako to naozaj bolo najmä s prípravou Povstania mu vyšlo, že skutočnosť bola podstatne iná, ako to uvádzal Husák vo svojej knihe. Dr. J. Jablonický bez väčšej námahy ukázal, že v prípravách Povstania boli občianske zložky oveľa aktívnejšie ako komunisti a niesli na svojich chrbtoch značne nebezpečnejšie riziko. Husákova snaha nevystavovať sa osobnému nebezpečenstvu sa ukázala v porovnaní s občianskou zložkou príliš zbabelá a nezhodovala sa s tvrdením o hrdinskej odvahe komunistov v boji s nepriateľom.

Nejdem tu podrobnejšie posudzovať, do akej miery si uvedomoval Dr. Jablonický dôsledky tohto výkladu, konštatujem len príčinu, z čoho vznikla jeho tragédia, ktorej priebeh sa teraz dostal aj do môjho prípadu.

Iste, stretával som sa pomerne často s Dr. Jožkom Jablonickým a jeho hodnotu i prínos do slovenskej historiografie si veľmi vážim. Poznal som, že je rodeným historikom, má zmysel pre pravdu, má vytrvalosť hľadať potrebné dôkazy pre skutočnosť, o ktorej usúdil, že taká bola, tak sa odohrала.

Ale na druhej strane má v sebe istú márnomyseľnosť. Ak ho niekto podľa jeho názoru neodôvodnene, bez jeho vedomej viny vyprovokuje, ihneď sa naňho vrhne. Je odchovancom marxistickej ideológie, materialisticky založenej na sile a potrebe použiť ju všade tam, kde má svoje miesto. A tobôž tam, kde si dostal zaucho. Nie po kresťansky nastaviť aj druhé líce, ale za jedno zaucho dať poriadne tri.

Dr. Jožko Jablonický tieto zaucha vie v obrovskom množstve materiálov, z ktorých sa robia dejiny, vybrať na dôrazné odvety. Koľko sa

len narozprával o tom, ako to podľa jeho materiálov naozaj bolo a nič mu nestojí v ceste, aby pravdu povedal na plné ústa.

Možno sa v tejto svojej oprávnenej urazenosti a nezaslúženom pokorení dopúšťa osudnej chyby tým, že nahlas rozmýšľa. Tak nahlas, že jeho myšlienky doleteli až tam hore, odkiaľ sa vládne bleskami. Odkiaľ je možnosť biť hromami. Preto sa teraz so mnou melie aj Dr. Jožko Jablonický.

O tomto všetkom som veľa uvažoval, lebo mi je to veľmi blízke. Osoba Dr. Gusta Husáka, s ktorým sa toľko razy v živote stretávam, či už na súbežnom, či krížnom chodníku od r. 1939 až doteraz. S Dr. Jožkom Jablonickým, ktorého prácu som sledoval. On sa preberal v mojej činnosti počas Slovenského štátu, v mojej spolupráci s Karolom Sidorom, ale i Gustom Malárom v dramatických augustových dňoch roku 1944. Povstanie, o ktorom som uvažoval už v marcovej kríze, pri prvom pocítení nárazu hitlerovského stroja na slovenskú postać. Vtedy som, ani si neuvedomujúc veľké osobné nebezpečenstvo, z bratislavského rozhlasu v troch ťažkých nociach od 11. do 14. marca 1939 zdolával akcie Dr. Ďurčanského, K. Murgaša a L. Mutňanského ktorí z viedenského rozhlasu presadzovali hitlerovské plány voči Slovensku.

V Kupcovej otázke som vycítil osobné nebezpečenstvo v tom, že mám byť teraz zatiahnutý do nebezpečného sporu Dr. G. Husák – Dr. J. Jablonický – Povstanie. Koľko nepotrebných obetí si Povstanie vyžiadalo na nevinných slovenských životoch práve len pre osobné spory, ktoré si tam mnohí riešili krvou. A dozvuky tohto krvavého kúpeľa v dožívajúcich účastníkoch môžu ešte priniesť ďalšie vykynožujúce hrozby. Musel som postupovať opatrne, uvážiť každé slovo. V tom duchu mala vyznieť aj moja odpoveď na Kupcovu otázku.

„Dr. Jozef Jablonický nepatrí k ľuďom, s ktorými ma viažu užšie priateľské, politické či náboženské vzťahy. Sporadicky som sa s ním stretával v Historickom Ústave SAV. Zaujímal sa o tie úseky mojej činnosti, ktoré mali bezprostredný súvis s Povstaním. A v mojich aktivitách v rozpätí od 9. marca 1939 až do 29. augusta 1944 aj počas Povstania, je priveľa takých, ktoré Dr. Jablonického ako historika zaujímal. Modranská schôdzka z 21. decembra 1939, závažná porada v mojom bratislavskom byte 12. mája 1943, porada s generálom G. Malárom v Ružbachoch 19. augusta 1944. Všetky tieto udalosti ob-

sahujú závažné materiály, bez znalosti ktorých sa historik študujúci protinemecký odboj na Slovensku počas druhej svetovej vojny, nezaobíde, nemôže podať celú pravdu.

K tomu sa ešte zaraďuje moje pôsobenie so sovietskymi partizánskymi brigádami majora Volkova a majora Belova-Kovalenka v Malej Frankovej v septembri 1944 a spojenie s nimi až do prechodu frontu 22. januára 1945. Zaplňa to stránky Povstania osobitnou kapitolou. Tam sme totiž neskončili Povstanie 28. októbra 1944, ako to bolo v Banskej Bystrici, neutiekli sme do osobného bezpečia, neskrýli sme sa a neponechali ľudí nezodpovedne v rukách nemeckých jednotiek. Vyržali sme až do konca a zachránili tak životy i majetky celého horného Spiša, ba aj ľudí i činiteľov komunistickej strany z Kežmarského okresu.

Všetky tieto fakty, prirodzene, Jablonického interesovali.

„Ako často vás navštevoval v byte Dr. Jablonický?“ bola ďalšia Kupcova otázka.

„Naše stretávania boli veľmi riedke. Myslím, že sám som navštívil Dr. Jablonického na jeho terajšom pracovisku dva razy. On bol snád na Kutuzovovej o niečo viac ráz. Požičal si odo mňa obsiahlejšiu prácu, ktorú som napísal ešte kedysi v roku 1967 – Počiatok protinemeckého odboja na Slovensku v roku 1939.“

„Požičali ste mu aj nejaké knihy zo zahraničia?“ vyzvedal sa ďalej Kupec.

„Nevylučujem. Z americkej cesty som priniesol niektoré knihy, ktoré sa zaoberali vznikom a zánikom Slovenského štátu a ich autormi boli práve jeho vedúci činitelia, teda osoby povolané na to, aby objasnili svoju činnosť a svoje poznatky. Požičal som mu aj Sidorovu knihu *Moje poznámky k historickým dňom*. Toto závažne dielo je autentickým opisom marcových udalostí roka 1939. Na jej vydaní som sa sám aktívne zúčastnil.“

S obavou a napätím som čakal Kupcovo naliehanie, aby som vypovedal o Jablonického názoroch na postoj a úlohu Dr. G. Husáka v SNP. Dalo sa vcelku správne usudzovať, že z toho ohniska vychádza všetok záujem Štátnej bezpečnosti o Jablonického zástoj v mojom prípade. Aby som bol Husákovým korunným svedkom proti Dr. J. Jablonickému. Celkom tak, ako chcel Karol Bacílek mojím zatknutím v januári 1951 spolu s buržoáznymi nacionalistami zaistiť si